

SÜRDÜRÜLEBİLİR HAYVANCILIK VE GIDA KİTLİĞİNİN ÖNLENMESİ İÇİN UYGULANACAK EYLEM PLANI

Hayvansal gıda temini, sağlıklı bir toplum ve gelecek nesiller için, bilimsel olarak kanıtlanmış, olmazsa olmaz bir koşuldur. Tam olarak bu nedenle, gıdanın hammadde kaynağı olan tarım ve hayvancılık, ulusal ve uluslararası alanda stratejik bir sektör konumundadır.

Türkiye ekonomisinde hayvancılık, milli güvenliğimiz ve sosyal yapımızın temel taşıdır. Hayvancılık sektörü, sağlıklı beslenme yanında ulusal kalkınma açısından da önemli iktisadi fonksiyonlar yüklenmiştir. Bu fonksiyonlar; sanayiye ham madde temin etme, milli geliri artırma ve dışsatımı geliştirme, kırsal alanda ve hayvancılığa dayalı sektörde istihdam yaratma, göçü önleme, bölgelerarası sosyal ve ekonomik yönden dengeli kalkınmayı sağlama şeklinde özetlenebilir. Bu açıdan hayvancılık, kırsal kalkınmanın lokomotif sektörü olarak düşünülmelidir. Son yıllarda, ülkemizde yaşanan ekonomik krizler, küresel çapta görülen iklim değişiklikleri ve kuraklık, tüm dünyayı adeta cendere altına sokan covid-19 pandemisi gibi süreçler en fazla hayvancılık sektörünü etkilemiştir.

Türkiye’de hayvancılık sektörüne genel bir çerçeveden baktığımızda; hayvansal üretimimizin, 2021 yılı için, toplamda 2,3 milyon ton beyaz et, 1.15 milyon ton kırmızı et, 23 milyon ton süt ve 20 milyar civarında yumurta üretimi olarak gerçekleşmiş olduğunu görürüz. Nüfusumuzun 84,5 milyonu bulunduğu ülkemizde kişi başı yıllık hayvansal ürün tüketimlerine baktığımızda ise; beyaz ve kırmızı et tüketimimizin 36 kg, yumurta tüketimimizin 200 adet ve inek sütü tüketimimizin ise 120 lt (yoğurt, ayran, tereyağı, peynir vb. gibi bu rakam içerisindedir.) olduğu tahmin edilmektedir. Zira bu rakamlara, ülkemizde misafir ettiğimiz mülteciler ve turistler dâhil edilmemiştir. Bu tüketim miktarları, gelişmiş ülkelerin tüketim rakamlarının altında olmasının yanında ne yazık ki dünya ortalamasının da altındadır. Bu ülkelerdeki kırmızı et tüketiminin büyük bir miktarının domuzdan geldiği de hesaba katıldığında, ülkemizde, beyaz et, küçük ve büyükbaş hayvanlardan elde ettiğimiz kırmızı et, süt ve yumurta üretimini hızla ve sağlıklı bir şekilde arttırmamız gerektiği açıkça görülmektedir.

Hayvansal üretimde azalmalar, hızlı nüfus artışı sonucu kırmızı ette arzın talebi karşılayamaması, artan fiyatlar ve tüketiciye ucuz et tedariki gibi kimi gerekçelerle canlı hayvan ve et ithalatına gidilmesi, bu iş ile uğraşanlar açısından bir kısır döngü yaratmıştır. Önceleri canlı hayvan ithalatı ile büyük ölçekli işletmeler ve et ithalatı ile özellikle sanayi kesiminde bir rahatlama görüle de, zaman içerisinde, kendi hayvanlarını yetiştirmeye çalışan ve ürünlerini iç pazara sunan yetiştiricilerimiz, talep görmedikleri için, hayvancılıktan uzaklaşma ya da hayvan sayılarını tedricen azaltma yoluna gitmişlerdir.

Günümüzde artan enflasyon ve döviz kurları nedeniyle ithalatın pahalılaşması, üretimde kullanılan girdi fiyatlarındaki artışa neden olmuştur. Bu durumdan hem küçük hem de büyük işletmeler etkilenmiş, özellikle iç pazara besi hayvanı girdisi de sağlayan süt ve damızlık hayvan yetiştiricileri çareyi işletmelerini küçültmekte bulmuşlardır. Son zamanlarda yaşadığımız ekonomik kriz ise, gebe hayvanların bile kesime gönderilmesine neden olacak kadar vahim sonuçlara yol açmıştır. Aynı zamanda, üretim maliyetlerinde ve ürün fiyatlarındaki bu önlenemeyen artışlar, hem üretimde hem de tüketimde düşüşe (talep daralması) sebebiyet vermiştir. Sektörün ciddi bir kriz ve darboğaza girmesine neden olan bu durum, özellikle hayvansal gıdada kıtlık yaşanabileceğinin habercisidir. Sonuç olarak, ülkemizde yaşanan ekonomik kriz, sağlıklı ve dengeli beslenmede son derece önemli olan hayvansal proteinin yetersiz alınmasına neden olacak ve özellikle küçük bebek, çocuklar ve hamile kadınlarda beslenme problemleri yaratarak, ileride telafisi mümkün olmayan kayıplara sebebiyet verecektir.

Türkiye’de hayvancılığı tehdit eden üç önemli tehlike vardır. **Bunlardan birincisi** halen içinde yaşamakta olduğumuz maliyet artışı ve karsızlık krizidir. **İkinci tehlike** iklim değişikliği ve küresel ısınma krizidir ki önümüzdeki yıllarda etkisini daha da artıracaktır. **Üçüncü tehlike ise** kırsaldan kente genç nüfus göçüdür. Bu son tehlike halen devam etmekte olup yakında köylerde hayvancılık yapan insan kalmayacaktır. Son iki krizin çözümü kısa vadede zordur. Bu üç krizin ortak sonucu ise damızlık ineklerin kesilmesi ve işletmelerin kapanmasıdır. Bu üç tehlikeden maliyet artışı ve karsızlık krizi ile ilgili acil önlemler alınarak krizin etkileri hafifletilmelidir. Böylece gelecekteki olası kıtlığın şiddetinin azalması mümkün olabilecektir.

İçinde yaşamakta olduğumuz çılgın döviz artışları ve dizginlenemeyen enflasyon hayvansal üretim girdilerinin hepsinde katlanarak artışlara neden olmuştur. Üretimin en büyük girdisi olan fabrika yemi ve kaba yem fiyatlarındaki artışa, elektrik, mazot, veteriner aşı ve ilaçları, boğa sperması, yem bitkisi tohumu vb. girdilerdeki artış da eklenince üretici gelecekte nasıl üretim yapabileceğini bilemez duruma gelmiştir. Sığırcılıkta girdi fiyatlarının yaklaşık %70’ini yem giderleri oluşturmaktadır. Yem hammaddelerinin de yaklaşık 2/3’ünü yurt dışından sağlanmaktadır. Dolayısıyla yem fiyatları döviz fiyatlarının artışından etkilenmekte ve sığır yetiştiricisi artan yem fiyatları sonucu zarar etmektedir. Besi işletmelerine hayvan temin eden, süt ve damızlık işletmelerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması bu noktada kritik bir öneme sahiptir. Süt sığırcılığının sürdürülebilir olması için, küçük aile işletmelerinin 1 lt süt ile 1,5 kg ve büyük işletmelerin ise 1,3 kg konsantre yem alabilmesi gerekir. Süt /yem paritesi de denilen bu kriterin standardize edilmesi ve korunması bu nedenle devlet politikası haline gelmelidir. Benzer şekilde sığır eti üretimi yapan besi işletmelerinde 1 kg karkas fiyatı ile üretici 23 kg besi sığırı yemi alabilmelidir. Sektörün içinde bulunduğu krizden çıkışta kısa, orta ve uzun dönemli somut tedbirlerin hayata geçirilmesi, hem üretimde sürdürülebilirlik hem de gıda güvenliğimiz açısından gerekliliktir.

Her ne kadar, seçimle yönetime gelen iktidar erki, beş yıllık kalkınma planları ile politikalarını hayata geçirmeye çalışacak ya da çalışıyor olsa da, tek bir kişi ya da zümrenin tekeline bırakılamayacak denli stratejik öneme sahip tarım ve hayvancılık politikalarının, konuyla ilgili uzmanlar, sektör ve üretici temsilcileriyle birlikte, 5-10-30 hatta 50 yılı öngören simülasyonlar hazırlanarak ele alınması ve her seçimle gelen iktidar erkinin bu simülasyonlara göre politikalar geliştirmesinin sağlanması yönünde çalışmalar yapılması da mutlaka düşünülmelidir.

Kısaca özetlemeye çalıştığımız gereklilikler ve içinde bulunduğumuz bu koşullar altında, sürdürülebilir hayvancılık üretimi ve gıda temininde kıtlığı azaltmak amacıyla, 14.03.2022 tarihinde deklare etmiş olduğumuz acil eylem planına ek olarak, aşağıda sıraladığımız kısa, orta ve uzun vadeli eylem planlarının da ivedilikle ele alınarak uygulamaya konulmasını talep ediyoruz.

KISA VADELİ EYLEM PLANLARI

1. Tarım kanununa göre tarım ve hayvancılıkta kullanılmak üzere verilmesi gereken GSMH'nın %1'i derhal üretici lehine kullanılmalıdır. (2021 yılı GSMH 7 trilyon 209 milyar 40 milyon TL iken kullanılan toplam destek miktarı 23 milyar TL kadardır).
2. Hayvancılık desteklemeleri bütçe görüşmelerinden hemen sonra, gecikmeden yayınlanmalı ve destekler zamanında verilmelidir.
3. Hali hazırda hayvancılık işletmelerinin yaklaşık %85'i küçük aile işletmesi şeklindedir. Bu işletmelerin, teknoloji ve güncel bilgiye ulaşmasını kolaylaştırmak ve işletme büyüklüğünü ülke genelinde optimize edebilmek için öncelikle 5996 sayılı kanunda yer alan hayvancılık işletmelerinin **aile işletmesi** ve **ticari işletme** olarak yeniden tanımlanması gerekmektedir.
4. Üreticinin ürünü ve hayvanını, piyasada değeri fiyatına pazarlayabilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır. Özellikle süt ineklerinin kesimini önlemek için; süt fiyatları yarını ön görecektir şekilde bugünden belirlenmeli, alım olmadığı zamanlarda sütü devlet almalı veya fark ödemesi yaparak sübvansiyon etmelidir.
5. Sözleşmeli alımlar yaygınlaştırılmalı, ancak alıcılar tarafından yapılan ve haksız rekabete yol açan dayatmaları önleyecek tedbirler alınmalıdır (süt alıcılarının yem satışının önlenmesi veya satılan yemlerin standardizasyonunun sıkı kontrolü).
6. Oluşan pazar fiyatları tüketicinin alım gücüyle örtüşmediği zamanlarda, et, süt ve bunların ürünlerinin fiyatları devlet sübvansiyonlarıyla tüketici lehine ayarlanmalıdır.
7. Şu anda var olan talep daralmasını azaltmak amacıyla, et, süt ve bunların ürünleri devlet eliyle üreticiden ederi fiyatına alınarak, yoksul ailelere ve okullarda çocuklara dağıtılmalıdır.
8. Yetiştirici ve üreticilere "can suyu" olacak faizsiz ve uzun vadeli krediler veya hibeler verilmeli ve bu kredilerin/hibelerin üretim için kullanılıp kullanılmadığı finansör kurum dışında bir kurum tarafından denetlenmelidir.
9. Hayvan sayıları ve hayvansal üretim raporları doğru biçimde acil olarak ortaya konmalı ve bu veriler şeffaf olmalıdır.

10. Ekolojik faktörler ve yaşanmakta olan çevresel sorunlar da göz önüne alınarak boş ve atıl alanların yem bitkisi üretimine açılması için gerekenler yapılmalıdır. Kişilerin/kurumların bu alanlarda yem bitkisi üretimi özendirilmeli, olmadı devlet TİGEM eliyle bu alanların ekimini yapmalıdır.
11. Pandemi veya savaş gibi öngörülemeyen nedenlerle oluşabilecek ithalat sorunları irdelenerek, olası hammadde teminine ilişkin sorunların çözümü için GAP, KOP, DAP gibi projelerde bitkisel üretimin ve özellikle yem bitkisi üretiminin arttırılması mutlaka planlanmalıdır.
12. Hayvanı olsun olmasın, yem bitkisi üreten işletmelere, yemlik bitki tohumu ve gübre desteği verilmelidir.

ORTA VADELİ EYLEM PLANLARI

1. Hayvancılıkla ilgili verilerin kaydedildiği TÜRKVET sisteminde, yetiştirici bildirimini değil kontroller esas olmalıdır. Özellikle bankalarda, hayvan varlığı ile şekillendirilen kredilendirme sistemi nedeniyle bildirim yapılmayan hayvan sayılarının önüne geçmek için, hayvan varlığını esas alan kredilendirmeden vazgeçilmeli, onun yerine hayvan hareketi ya da ürün satış miktarlarını gözeten yeni bir kredilendirme sistemi ortaya konmalıdır.
2. Aile işletmelerine, işletme ölçeğini büyütme veya kooperatifleşmesini sağlamak yönünde, örneğin hayvan alımı veya yetiştirmesini teşvik eden, destekleme ve krediler verilmelidir. Ticari işletmelere ise ürettikleri ürünün kalitesini arttırmasını ya da katma değer yaratmasını teşvik edecek şekilde destek ve krediler yeniden düzenlenmelidir.
3. Meraların ıslahı ve toplulaştırma çalışmaları hızlandırılmalı, kamu spotları ve eğitimlerle bunun gerekliliği ve önemi vatandaşa anlatılmalıdır. Hayvancılığın meradan yararlanılarak yapılması arttırılmalıdır.
4. Toplulaştırmanın (gerek toprak gerek işletme) önünde engel gibi duran miras hukuku tekrar gözden geçirilmeli ve miras hakkının, ihtisaslaşmış kişi lehinde olması yönünde çalışmalar yapılmalıdır.
5. Cenevre sözleşmesi kapsamında ülkemizde Veteriner Otoritesi kurulmalı ve hayvancılık bu otorite tarafından yönetilmelidir.
6. Hali hazırda var olan kamudaki veteriner hekim sayısı arttırılmalı ve büroda değil sahada çalışmaları önceliklendirilmelidir.
7. Koruyucu hekimlik önlemlerinin arttırılması yönünde işletmeler teşvik edilmeli, bu önlemler üretici keyfiyetine bırakılmamalıdır.
8. Hayvan hastalıklarının eradikasyonu ile ilgili var olan programlar, yetiştiricinin uyum sağlayacağı şekilde güncellenmeli ve arı hayvancılık işletmelerine verilen destekler arttırılmalıdır.

9. Buzağı ölümlerinin önüne geçmek için, kuru dönemde gebe ineklere ve doğumdan hemen sonra buzağılara yapılan aşlar, aşı creti devlet tarafından karşılanmak üzere, kamu veteriner hekimleri ve serbest veteriner hekimler tarafından yapılmalıdır. Buzağılara verilecek olan destek miktarı da arttırılmalıdır.
10. Gıda kayıplarını ve hayvan hastalıklarının yayılmasını önlemek amacıyla, kurban kesimleri, seferberlik halinde veteriner hekimler tarafından denetlenmelidir.
11. TMO, Tarım Kredi Kooperatifleri, Et-Balık Kurumu, Süt Endüstrisi Kurumu gibi kuruluşlar ağdaş bir anlayışla yeniden yapılandırılmalı ve Ulusal Süt Konseyi Ulusal Süt, Et ve Yem Konseyi haline dönüştürülmelidir.
12. İthal olmayan damızlık ve erkek besi materyalinin üretimi desteklenmeli, her koşulda üretim arttırılmalıdır. Damızlık ve gebe inek temininde, özellikle aile işletmeleri desteklenmelidir.
13. Ülkemizde sığır eti üretimini arttırmak amacıyla besi ırkı sığır yetiştiriciliği teşvik edilmelidir.
14. Verim kayıtları denetlenmeli, düzenli maliyet analizleri yapılmalıdır. Bunun için, kayıt tutan işletmelere kayıt desteği verilmelidir.
15. Kkbaş hayvancılık için üretim havzaları oluşturulmalı, yem ve suya erişimi daha kolay olan bölgeler, hukuksal alt yapısı oluşturularak, kkbaş hayvancılığa tahsis edilmelidir.
16. Koyun ve keçi eti tüketimi teşvik edilmelidir (reklam, kamu spotu, vs). Kkbaş işletmelerinde, aile işletmelerinin orta ve/veya büyük işletmelere dönüşebilmesi desteklenmelidir (rneğin KOBİ destekleriyle).
17. Yerleşim merkezleri çevresinde hayvancılık yapılamamasının önündeki engeller kaldırılmalıdır (büyükşehir yasasının revizyonu).
18. Köylerde hayvancılık yapan genç (40 yaş altı) yetiştiricilerin ve aktif hayvancılıkla uğraşan (hayvan bakımı, hayvan gütme, süt sağımı, ekonomiye kazandırılan her türlü süt ve et ürünü üretimi, arıcılık, kanatlı üretimi, vs) kadın yetiştiricilerin sigorta primleri, ilk 3 yıl devlet tarafından ödenmelidir.
19. TİGEM'lerin yapıları personel ve teknolojik olarak güncellenerek, kk aile işletmelerine damızlık hayvan sağlaması şeklinde geliştirilmelidir. Kriz durumlarında da ekonomik sebeplerle kesime gönderilen gebe ve verimli hayvanların, üreticiden satın alınarak, gereksiz ve uygun olmayan hayvan kesimleri önlenmelidir.
20. Özellikle kk aile işletmelerine verimliliği arttırmak amacıyla hayvancılıkla ilgili her türlü yeni bilgi ve teknolojik gelişmeler konusunda eğitim desteği verilmelidir.
21. Artan kuraklığa karşı, hayvanların beslenmesinde önemli yer tutan mısır silağı yerine, sulama istemeyen buğdaygiller gibi bitkilerin silağının yapılması teşvik edilmelidir.
22. Küresel ısınmada, hayvansal kaynaklı sera gazı salınımını azaltmak için, özellikle ticari işletmelerde uygulanan entansif besleme sonucu oluşan, metan gazı çıkışını azaltacak besleme kurallarının uygulanması teşvik edilmelidir.

UZUN VADELİ EYLEM PLANLARI

1. Uzmanlaşmış retim modeline geçiş teşvik edilmeli, kk aile işletmelerinin, Tire Süt kooperatifi örneğinde olduğu gibi, demokratik kooperatiflerde örgütlenmesi sağlanmalıdır. Kooperatif yesi olmayan yetiştiricilere destek verilmemelidir. Kooperatifler ihtisaslaşmalı, sınırlı sorumlu değil uzmanlık alanlarına ve ile bazında kurulmalı, profesyonel ekiplerce yönetilmesi sağlanmalıdır.
2. Hayvancılık ve tarımla ilgili örgütlenme konusu hali hazırda  bakanlık ve altı ayrı kanun tarafından yrtlmeye çalışılmaktadır. Bu durum, yetiştiricinin ve üreticinin

kafasını karıştırmakta, örgütlenmekten imtina eder hale getirmektedir. Tarım ve hayvancılıkta örgütlenmenin sağlıklı ve koordineli bir şekilde yürütülebilmesi için toplu halde yönetilmesinin önü açılmalı, hatta sırf bu konuyu ele alan bir bakanlık ya da en azından genel müdürlük kurulması düşünülmelidir. Ayrıca konuyla ilgili kanun ve yönetmelikler tek elde toplanarak vatandaşın da anlayabileceği ve uyumlanabileceği şekilde sadeleştirilmelidir.

3. Örgütlenmiş üreticilerin ürünlerinin iç ve dış pazara sunulmasında yerel yönetimlerin aktif rol oynaması sağlanmalı, yerel yönetimlere bu konuda bütçe ayrılması planlanmalıdır.
4. Özellikle yerel ve/veya coğrafi işaretli ürünlerin üretimini kolaylaştırmak ve ulusal/uluslararası pazarda yer alabilmelerinin önünü açabilmek adına, hammaddesini katma değer yaratan bir mamule dönüştürmek isteyen üreticilerin veya kooperatiflerin, küçük gıda üretim işletmelerine dönüştürmelerini kolaylaştıracak tedbirler alınmalıdır.
5. Veteriner aşı-ilaç- biyolojik madde temininde, ithalat sorunları (pandemi kısıtları, yasal mevzuat problemleri, döviz kurunun yüksekliği, savaş tehlikesi, vs) yaşanabileceği öngörülerek, sığır, koyun, keçi, tavuk ile ilgili aşı, ilaç ve biyolojik madde üretiminin önü açılmalı ve desteklenmelidir (kamu ve özel).
6. Et ve sütte yerli ırklarla ilgili genetik çalışmalar yapılmalı ve gelecek 20 yılda genetik kapasitesi yüksek ırklarla üretime devam edilmelidir.
7. Üreticinin üretimde kalmasını ve mutlak korunmasını sağlayan "telafi fonu" oluşturulmalıdır.
8. Olası krizleri önceden tespit edip planlar hazırlayabilecek kriz algılama merkezleri kurulmalıdır. Bu merkezlere bağlı olarak çalışacak ve üreticilerin sorun ve taleplerini iletebildiği çağrı merkezleri açılmalıdır.
9. Ulusal ve uluslararası verileri toplayarak, buna göre planlama yapacak hayvansal üretim enstitüleri kurulmalıdır.
10. Üretimimizi ve dış ticaretimizi etkileyen ulusal ve uluslararası sözleşmeler, ülkemiz üreticisi ve tüketicisi lehine tekrar gözden geçirilmelidir.

Veteriner Hekimler Derneği adına
Genel Başkan Dr. Gülay Ertürk